

Mesjasz (Polish translation/polskie tłumaczenie)

Author: CenSAMM

Published: 1st May 2023

CenSAMM. 2022. "Mesjasz (Polish translation/polskie tłumaczenie)." w James Crossley i Alastair Lockhart (red.) Krytyczny słownik ruchów apokaliptycznych i millenarystycznych (Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements). 25 październik 2022. Uzyskane z www.cdamm.org/articles/polish-mesjasz

Wstęp

W kontekstach apokaliptycznych, millenarystycznych i eschatologicznych termin „mesjasz” stosowany jest w odniesieniu do postaci odkupiciela dla określonej grupy, społeczności lub ogólnie dla ludzkości. W judaizmie mesjasz jest zazwyczaj utożsamiany z postacią, która pojawi się dopiero w przyszłości, podczas gdy w chrześcijaństwie oraz w islamie termin ten zwykle odnosi się do Jezusa, a więc do osoby, która już przyszła oraz która ma powrócić. Termin ten, w mniej formalnym znaczeniu, używany jest czasami w odniesieniu do postaci odkupicieli występujących w innych tradycjach religijnych. Na przestrzeni wieków zarówno w judaizmie, jak i chrześcijaństwie, różne postacie, w których widziano spełnienie eschatologicznych oczekiwań, przypisywały sobie status mesjasza lub były tak identyfikowane przez pozostałych wyznawców.

Geneza

Termin „mesjasz” wywodzi się od hebrajskiego słowa *mashiaḥ* i aramejskiego *meshiḥa* oznaczającego „namaszczony” lub „pomazaniec”. Termin ten w greckiej Septuagincie był zwykle tłumaczony jako *christos* („chrystus”) i w takiej formie przeszedł do Nowego Testamentu. W Starym Testamencie/Biblii hebrajskiej słowo *mashiaḥ* odnosiło się głównie do króla lub władcy (np. 1 Krl 19:16; Sdz 9: 8-15), ale także do kapłana (np. Kpł 4:3), proroka (np. 1 Krl 19:16) lub wybranej przez Boga linii patriarchów (Abrahama, Izaaka i Jakuba, określanych jako „prorocy”: Ps 105:15). W szczególności królowie z linii Dawida, poczynając od niego samego, zostali opisani jako namaszczeni i obdarzeni boską władzą:

Samuel więc zapytał Jessego: «Czy to już wszyscy młodzieńcy?» Odrzekł: «Pozostał jeszcze najmniejszy, lecz on pasie owce». Samuel powiedział do Jessego: «Poślij po niego i sprowadź tutaj, gdyż nie rozpoczniemy uczyty, dopóki on nie przyjdzie». Posłał więc i przyprowadzono go: był on rudy, miał piękne oczy i pociągający wygląd. - Pan rzekł: «Wstań i namaść go, to ten». Wziął więc Samuel róg z oliwą i namaścił go pośrodku jego braci. Począwszy od tego dnia duch Pański opanował Dawida. (1 Księga Samuela 16:11-13; wszystkie cytaty biblijne w tym artykule pochodzą z

Termin nie ograniczał się wyłącznie do królów z linii Dawida. W Księdze Izajasza 45:1 użyto go w odniesieniu do perskiego (a więc nieżydowskiego) króla Cyrusa, który został upoważniony do wykonania boskiego zadania: „Tak mówi Pan o swym pomazańcu Cyrusie: «Ja mocno ująłem go za prawicę, aby ujarzmić przed nim narody i królom odpiąć broń od pasa...”

Często twierdzi się, że już w I wieku n. e. termin „mesjasz” był rozumiany jako tytuł królewski dla postaci, która miała odrestaurować królestwo Izraela i przemienić świat. W rzeczywistości jednak termin ten posiadał różne znaczenia w pierwszym wieku i dlatego wymagał doprecyzowania pozwalającego określić, jakiego rodzaju postaci mesjańskiej lub namaszczonej oczekiwano w danej sytuacji (de Jonge 1966). Przykładowo w Zwojach znad Morza Martwego czytamy o dwóch postaciach mesjańskich – kapłanie oraz królu z rodu Dawida – które miały pojawić się w czasach ostatecznych (1QS 9.11). Jednocześnie twórcy Zwojów nazywali biblijnych proroków postaciami namaszczonymi. Pomazaniec znany z osiemnastego (siedemnastego) Psalmu jest eschatologicznym królem z rodu Dawida, który mimo że poprowadzi Izrael do zwycięstwa nad wrogami i zapoczątkuje królestwo Boże, to jest zwykłym człowiekiem. Z kolei postać „podobna do syna człowieczego” z Przypowieści Henocha (prawdopodobnie skomponowanych pod koniec I w. p. n. e.), identyfikowana jako mesjasz (1 Henoch 48:10; 52:4), posiadała niebiańską preegzystencję (1 Henoch 48:3). Mesjasz z powstałej najprawdopodobniej pod koniec I wieku n. e. 4 Księgi Ezdrasza, osądza niegodziwców i wybawia lud Boży, ale po swym ziemskim panowaniu umiera. W najwcześniejszej literaturze rabinicznej (początek III wieku n. e.) mesjasz jest stosunkowo nieistotną postacią, lecz zyskuje większe znaczenie w późniejszej literaturze rabinicznej (Green i Silverstein 2004). Te przykłady dowodzą, że mesjanizm – włączając w to oczekiwania na królewskiego odkupiciela z rodu Dawida oraz pozostałe oczekiwania związane z nadprzyrodzonym rodzajem pomocy – był obecny w starożytności. Nie jesteśmy jednak w stanie precyzyjnie określić, kiedy tytułu „mesjasz” zaczęto używać w odniesieniu do eschatologicznej postaci odkupiciela.

Należy podkreślić jednak, że wyznawcy judaizmu oraz chrześcijanie już pod koniec I wieku n. e. używali tytułu „mesjasza” (por. Reed 2014) i łączyli go z Jezusem lub z innymi namaszczonymi postaciami eschatologicznymi, zwłaszcza z rodu Dawida (zob. np. Novenson 2017). W Nowym Testamencie greckie słowo *christos* („Chrystus” w języku polskim) stało się powszechnie używanym tytułem w odniesieniu do Jezusa oraz zaczęło funkcjonować jako standardowe tłumaczenie dla wyrazu *mashiah* (mesjasz/pomazaniec). W Listach Pawłowych oraz w Ewangeliach termin „Chrystus” jest używany jako imię oraz tytuł dla Jezusa (np. 1 Kor 15:3). Występuje zarówno po imieniu (np. Mk 1:1; Ga 1:12) jak i przed (np. 1 Tes 2:14). Większość Żydów nie zaakceptowała Jezusa jako mesjasza, gdyż według nich jego przybycie miało zwiastować przywrócenie świetności Izraela. Różne żydowskie i chrześcijańskie spekulacje dotyczące mesjasza oraz ery mesjańskiej zostały rozwinięte na przestrzeni wieków, włączając w to pomysł kojarzenia mesjasza lub jego imienia, m. in. z „Sziloh”, popularną interpretacją opartą na Księdze Rodzaju 49:10 („Nie zostanie odjęte berło od Judy ani laska pasterska spośród kolan jego, aż przyjdzie ten (Sziloh)...”).

Mesjasze żydowski i chrześcijański

Przez ostatnie dwa tysiąclecia wiele osób ogłosiło się żydowskimi mesjaszami, albo zostali tak nazwani przez swoich zwolenników. Sławny autorytet rabiniczny, rabin Akiba, miał stwierdzić, że przywódca mającego miejsce w latach 132–136 n. e. buntu przeciwko Rzymowi, Szymon Bar-Kochba, jest „królem mesjaszem” (Talmud jerozolimski, Ta'anit 4.8/27; Lamentacje Rabba 2.2). Do innych znanych przywódców żydowskich określanymi mianem mesjasza możemy zaliczyć Davida Alroya (XII w. n. e.), kabalistę Abrahama ben Szlomo Abulafię (1240-1291), Szabetaja Cewiego (1626-1676), Jakuba Lejbowicza Franka (1726-1791) i Menachema Mendela Schneersona (przywódcę ortodoksyjnego odłamu Chabad-Lubawicz, 1902-1994). Samarytanin Dozyteusz (I w. n. e.), który był rzekomym wyznawcą Jana Chrzciciela, twierdził – podobnie jak Jezus – że jest mesjaszem. Zapoczątkował on ruch mesjański (dozyteusz), który następnie istniał przez kilka wieków. Z *literatury pseudoklementyńskiej dowiadujemy się*, że niektórzy uczniowie Jana Chrzciciela uznawali go za mesjasza.

We wspólnotach chrześcijańskich oraz w grupach, które inspirowały się chrześcijaństwem, wiele postaci zostało uznanych za mesjaszy lub odkupicieli. Możemy tutaj wymienić, m. in. siedemnastowiecznego kwakra Jamesa Naylera (1618–1660), związaną z afrykańskim ruchem wyzwoleniczym prorokinię Kimpę Vitę (1684–1706), Simona Kimbangu (1889–1951) lub takie osoby związane z dwudziestowiecznymi ruchami millenarystycznymi jak Octavia/Mabel Bartrop (1866–1934) czy David Koresh (1959–1993). Jack Wilson (Wovoka, 1856–1932), związany z Tańcem Duchów, uważał się za mesjasza i zapowiadał czas powszechnego zmartwychwstania oraz końca chorób. Maoryski prorok działający na początku XX wieku, Rua Kēnana, nadał sobie tytuł Te Mihaia Hou („Nowy Mesjasz”), a swoją społeczność w Maungapōhātu nazywał „Nową Jerozolimą”. Ben Ammi Ben-Israel (1939–2014) został uznany za mesjasza przez członków założonej przez siebie grupy Afrykańskich Hebrajskich Izraelitów z Jerozolimy (the African Hebrew Israelites of Jerusalem). Hajle Syllasje I (1892–1975), cesarz Etiopii, jest powszechnie czczony jako mesjasz w rastafarianizmie.

Porównywalne przykłady w innych tradycjach

Mandajczycy, czyli członkowie starożytnej grupy religijnej wywodzącej się z Mezopotamii, których obecnie na świecie jest niewielu, uznali Jana Chrzciciela za mesjasza. Jezus bywa często nazywany w Koranie al-masih (mesjasz), jednakże w islamie sunnickim główną postacią mesjanistyczną jest Mahdi („Prowadzony”), który pojawi się w czasach ostatecznych, aby wraz z Jezusem pokonać Dajjala i przynieść pokój oraz sprawiedliwość dla świata (zob. Saritoprak 2002). Według wyznawców imamizmu Mahdi był dwunastym imamem, który od IX wieku n. e. żyje w ukryciu, aby powrócić na krótko przed Dniem Sądu i uwolnić świat od zła. Mirza Gulam Ahmad (1835–1908), założyciel islamskiego ruchu ahmadijja, twierdził, że jest zarówno Mahdim, jak i mesjaszem.

Członkowie Kościoła Zjednoczeniowego uważają, że Sun Myung Moon (1920–2012) był mesjaszem oraz Jezusem, który przyszedł po raz drugi. Wallace Fard Muhammad (1877–1934) jest dla wyznawców Narodu Islamu zarówno Mahdim, jak i mesjaszem. Podobne postaci odkupicieli możemy również odnaleźć poza tradycjami abrahamowymi. Przykładowo Saoszjant w zaratusztrianizmie jest przedstawiony jako apokaliptyczny mesjasz, który poprowadzi ludzkość do ostatniej, zwycięskiej bitwy z siłami zła (Boyce

2001, 42). Niektórzy uczeni sugerują, że idee zoroastryjskie lub pochodzące ze starożytnej Persji, wpłynęły na rozwój ważnych aspektów żydowskiej i chrześcijańskiej koncepcji postaci zbawiciela (Hinnells 1969; zob. także Sanders 2004). W buddyzmie idea przyszłego Buddy, gotowego poprowadzić świat do oświecenia, rozwijała się stopniowo w historii różnych tradycji oraz na różnych obszarach geograficznych (Sponberg i Hardacre 1988). Na przykład:

Choć prawdopodobnie początkowo był mało znaczącą postacią we wczesnej tradycji buddyjskiej, wraz z upływem Maitreja czasu zaczął reprezentować nadzieję na przyszłość, to znaczy na czas, w którym wszyscy ludzie będą mogli ponownie cieszyć się takim duchowym i fizycznym otoczeniem, które najbardziej będzie sprzyjało oświeceniu i uwolnieniu od ziemskich cierpień. (Sponberg 1988, 1-2)

Koncepcja Maitrei została przejęta i znacznie rozwinięta przez teozofię, stając się motywem w kolejnych ezoterycznych wierzeniach teozoficznych, na przykład związanych z Jiddu Krishnamurtim (zob. Maxwell 1994), Alice Bailey czy Benjaminem Cremem (zob. Pokorny 2021). Raël (Claude Vorilhon), założyciel i przywódca Ruch raeliańskiego, twierdził, że jest mesjaszem, a także synem kosmity o imieniu Jahwe.

Kultura popularna

Postacie mesjańskie często pojawiają się w literaturze świeckiej. Przykładowo książkę Myszkin, bohater „Idioty” (1868–1869), czy Alosza, bohater „Braci Karamazow” (1879–1880), mogą być postrzegani jako postacie Chrystusowe, odzwierciedlające ewoluującą teologię autora Fiodora Dostojewskiego (Berg 2003). Powiązania pomiędzy postaciami z trylogii „Władca Pierścieni” J. R. R. Tolkiena (1954–1955) i Chrystusem zostały omówione przez wielu teoretyków (zob. Padley i Padley 2010), a opowiadania J. K. Rowling o Harrym Potterze (1997–2007) są postrzegane jako eksploracja „dyskursu Chrystusowego” (Apostolides i Meylahn 2014; zob. także Mohammed 2020). W filmoznawstwie identyfikowanie postaci mesjańskich (na przykład postaci Neo w serii Matrix [1999–2021], czy kosmity E. T. w filmie E. T.: The Extra-Terrestrial [1982]) stało się powszechnym motywem w analizach naukowych i popularnych (zob. Kozlovic 2004; Walsh 2021). Westerny pełne są mesjanistycznych kowbojów, często funkcjonujących jako arcyważne postacie dla amerykańskiego państwa oraz tamtejszego systemu wartości (Seesengood i Walsh 2018; Blanton i Crossley 2021). Powieść Franka Herberta „Diuna” (1965) – na podstawie której nakręcono film, który otrzymał sześć Oscarów (2021) – rozwinęła (czasami w sposób kontrowersyjny) islamskie idee dotyczące Mahdiego, łącząc je z zamieszkującymi pustynię plemionami Fremenów. W muzyce jednym z najśłynniejszych przykładów wykorzystania motywu mesjańskiego jest oratorium Mesjasz (po raz pierwszy wystawione w Irlandii w 1742 roku) Jerzego Fryderyka Händela (1685–1759). Szybko zyskało ono dużą popularność i do dziś jest regularnie wykonywane w okresie Adwentu, poprzedzającym Boże Narodzenie.

Współcześni politycy często korzystają z retoryki mesjanizmu nierzadko zawierającej jawne konotacje religijne. Wielu komentatorów scharakteryzowało relacjonowanie wystąpień Baracka Obamy podczas kampanii prezydenckiej w 2008 roku jako noszących znamiona mesjanizmu (Henson 2019). Donald Trump był postrzegany przez swoich zwolenników jako nowy Cyrus, co ułatwiło niektórym Izraelczykom (np. Binjaminowi Netanjahu, Ajelet Szakedzie) oraz amerykańskim ewangelikalnym chrześcijanom dostrzeżenie

w nim boskiego posłańca, pomimo jego moralnych niedociągnięć (Durbin 2020; Trangerud 2021). Podobną charakterystykę Trumpa można odnaleźć w ruchu QAnon, w którym „odgrywa on wiodącą rolę jako postać tajnego agenta/wojownika/mesjasza” (Bracewell 2021). Zgodnie ze współczesnymi poglądami na religię w Wielkiej Brytanii, idea polityka jako postaci mesjanistycznej jest wykorzystywana w sposób ironiczny, a nawet funkcjonuje jako obelga. Stało się tak w przypadku Tony'ego Blaira, który przez wielu był postrzegany jako nadmiernie gorliwy i arogancki, zwłaszcza w kwestii polityki zagranicznej. W kulturze popularnej zabawne zastosowania idei mesjańskiej są powszechne i opierają się na odziedziczonych założeniach mesjanistycznych. Piłkarze tacy jak Wayne Rooney byli przedstawiani w reklamach jako męscy mesjasze oraz nosiciele narodowych nadziei (zob. Edwards 2012). Mesjanizm – pokazany w sposób humorystyczny - stał się głównym tematem w filmie „Żywot Briana” Monty Pythona (1979), w którym to zwiedziony tłum ogłosił Briana mesjaszem pomimo jego gwałtownych protestów. Komedia – rozwijając wnioski niektórych biblistów utrzymujących, że to późniejsi interpretatorzy, a nie sam Jezus, zrobili z niego mesjasza – została wykorzystana do sparodiowania pewnych religijnych przekonań. (zob. Taylor 2015). Kwestia wypowiedziana przez dziewczącą matkę Briana, Mandy Cohen („On nie jest mesjaszem, to bardzo niegrzeczny chłopiec!”), stała się jedną z najbardziej kultowych wypowiedzi w kulturze brytyjskiej (i nie tylko).

Bibliografia

Apostolides, Anastasia, and Johann-Albrecht Meylahn. 2014. “The Crucifixion of Consumerism and Power in the Resurrection of a Community Glimpsed Through Meylahn’s Wounded Christ in Conversation with Rowling’s Christ Discourse in the Harry Potter Series: Original Research.” *HTS Theological Studies* 70 (1): 1-7.

Berg, Lindsay Sargent. 2003. “The Tarnished Halo: Dostoevsky’s Christ Figures and the Problem of Moral Authority.” Northwestern University Doctoral Dissertation. <https://www.proquest.com/disse...>

Blanton, Ward, and James Crossley. 2021. “Founding the New Old State: Messianic Cowboys on the Frontiers of Europe and America.” In *The T&T Clark Handbook of Jesus and Film*, edited by Richard Walsh, 323-31. London: T&T Clark.

Boyce, Mary. (1979) 2001. *Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices*. London: Routledge.

Bracewell, Lorna. 2021. “Gender, Populism and the QAnon Conspiracy Movement.” *Frontiers in Sociology* 5. doi:10.3389/fsoc.2020.615727.

Durbin, Sean. 2020. “From King Cyrus to Queen Esther: Christian Zionists’ Discursive Construction of Donald Trump as God’s Instrument.” *Critical Research on Religion* 8: 115-37.

Edwards, Katie. 2012. “Sporting Messiah: Hypermasculinity and Nationhood in Male-targeted Sports Imagery.” *Biblical Reception* 1: 323-46.

Green, William Scott, and Jed Silverstein. 2004. “The Doctrine of the Messiah.” In *The Blackwell Companion to Judaism*, edited by Jacob Neusner and Alan J. Avery Peck, 247-67. Malden: Blackwell.

- Henson, Lori. 2019. "Mocking the 'Messiah': Editorial Cartoons and Critiques of Journalists' 'Obamamania.'" *Visual Communication Quarterly* 26 (3): 161-73.
- Herbert, Frank. 1965. *Dune*. Boston: Chilton Company.
- Hinnells, John R. 1969. "Zoroastrian Saviour Imagery and Its Influence on the New Testament." *Numen* 16 (3): 161-85.
- Jonge, Marinus de. 1966. "The Use of the Word 'Anointed' in the Time of Jesus." *Novum Testamentum* 8: 132-48.
- Kozlovic, Anton Karl. 2004. "The Cinematic Christ-Figure." *The Furrow* 55 (1): 26-30.
- Maxwell, Patrick. 1994. "The Enigma of Krishnamurti." *Journal for the Study of Religion* 7 (2): 57-81.
- Mohammed, Muntadher A. 2020. "Christ-Figure Technique in J. K. Rowling's Harry Potter and the Deathly Hallows: A Case Study." *International Journal of Innovation, Creativity and Change* 13 (3): 1141- 1152.
- Monty Python. 1979. *Life of Brian*. Directed by Terry Jones. HandMade Films.
- Novenson, Matthew V. 2017. *The Grammar of Messianism: An Ancient Jewish Political Idiom and Its Users*. Oxford: Oxford University Press.
- Padley, Jonathan, and Kenneth Padley. 2010. "'From Mirrored Truth the Likeness of the True': J. R. R. Tolkien and Reflections of Jesus Christ in Middle-Earth." *English* 59 (224): 70-92.
- Pokorny, Lukas. 2021. "The Theosophical Maitreya: On Benjamin Crème's Millenarianism." In *The Occult Nineteenth Century*, edited by Lukas Pokorny and Franz Winter, 195-220. Cham: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-55318-0_10.
- Reed, Annette Yoshiko. 2014. "Messianism between Judaism and Christianity." In *Rethinking the Messianic Idea in Judaism*, edited by Michael L. Morgan and Steven Weitzman, 23-62. Bloomington: Indiana University Press.
- Sanders, Jack T. 2004. "Whence the First Millennium? The Sources behind Revelation 20." *New Testament Studies* 50 (3): 444-56.
- Saritoprak, Zeki. 2002. "The Mahdī in Islam: A Social-Cognitive Approach." *Islamic Studies* 41 (4): 661-74.
- Seesengood, Robert Paul, and Richard Walsh. 2018. "There's a New Messiah in Town: The Messianic in the Western." In *The T&T Clark Companion to the Bible and Film*, edited by Richard Walsh, 248-59. London: T&T Clark.
- Sponberg, Alan. 1988. "Introduction." In *Maitreya, the Future Buddha*, edited by Alan Sponberg and Helen Hardacre, 1-4. Cambridge: Cambridge University Press.

Sponberg, Alan, and Helen Hardacre, eds. 1988. *Maitreya, the Future Buddha*. Cambridge: Cambridge University Press.

Taylor, Joan E., ed. 2015. *Jesus and Brian: Exploring the Historical Jesus and his Times via Monty Python's Life of Brian*. London: T&T Clark.

Trangerud, Hanne Amanda. 2021. "The American Cyrus: How an Ancient King Became a Political Tool for Voter Mobilization." *Religions* 12: 1-29.

Walsh, Richard. 2021. "A Modest Proposal for Christ-Figure Interpretations: Explicated with Two Test Cases." In *The T&T Clark Handbook of Jesus and Film*, edited by Richard Walsh, 1-16. London: T&T Clark.

Informacje o artykule

Oryginalny artykuł w języku angielskim:

CenSAMM. 2022. "Messiah." In James Crossley and Alastair Lockhart (eds.), *Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements*. 25 October 2022. Retrieved from www.cdamm.org/articles/messiah.

Article information

CenSAMM. 2022. "Mesjasz (Polish translation/polskie tłumaczenie)." w James Crossley i Alastair Lockhart (red.) *Krytyczny słownik ruchów apokaliptycznych i millenarystycznych (Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements)*. 25 październik 2022. Uzyskane z www.cdamm.org/articles/polish-mesjasz

Downloaded: 2023-12-22

Provided under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0